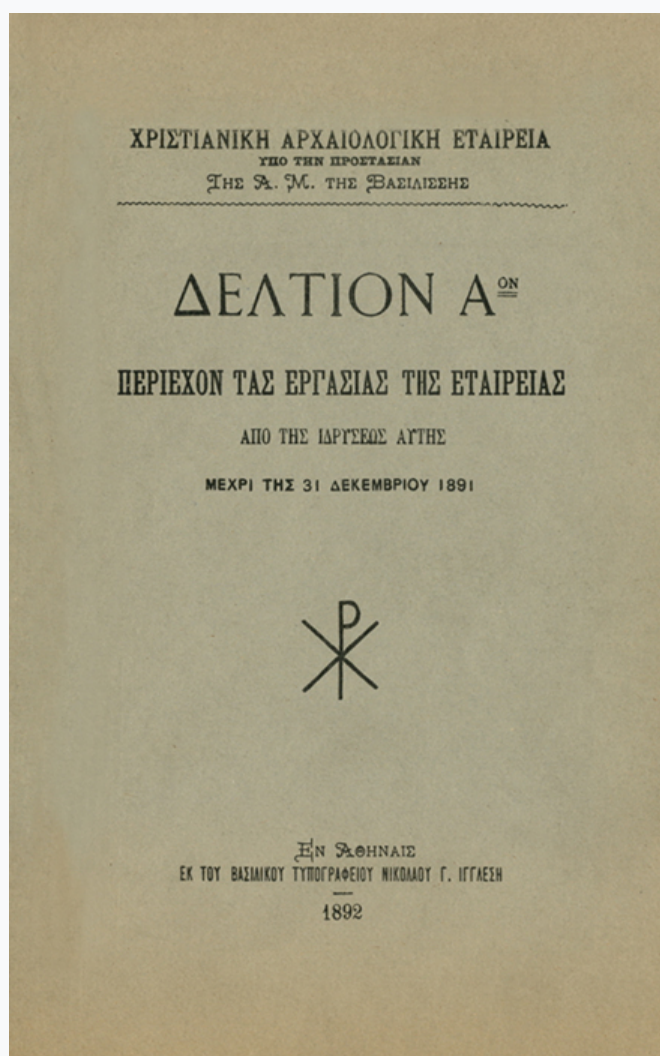

Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Τόμ. 1 (1892)

Δελτίον ΧΑΕ 1 (1884-1891), Περίοδος Α'

Ενέργειαι της Εταιρείας υπέρ διασώσεως της περιπύστου Μονής Δαφνίου και των εν αυτή περιφήμων ψηφοθετημάτων

Γεώργιος ΒΡΟΥΤΟΣ, Γεώργιος ΖΕΖΟΣ, Γεώργιος ΛΑΜΠΑΚΗΣ

doi: [10.12681/dchae.1487](https://doi.org/10.12681/dchae.1487)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΒΡΟΥΤΟΣ Γ., ΖΕΖΟΣ Γ., & ΛΑΜΠΑΚΗΣ Γ. (1892). Ενέργειαι της Εταιρείας υπέρ διασώσεως της περιπύστου Μονής Δαφνίου και των εν αυτή περιφήμων ψηφοθετημάτων. *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 1, 21-26. <https://doi.org/10.12681/dchae.1487>

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ενέργειαι της Εταιρείας υπέρ διασώσεως της
περιπύστου Μονής Λαφνίου και των εν αυτή
περιφήμων ψηφοθετημάτων

Δελτίον ΧΑΕ 1 (1884-1891), Περίοδος Α' • Σελ. 21-26

ΑΘΗΝΑ 1892

ΕΝΕΡΓΕΙΑΙ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΥΠΕΡ ΔΙΑΣΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΠΥΣΤΟΥ ΜΟΝΗΣ ΔΑΦΝΙΟΥ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΝ ΑΥΤΗ ΠΕΡΙΦΗΜΩΝ ΨΗΦΟΒΕΤΗΜΑΤΩΝ

[Ἐπὶ τῇ λυπηρᾷ εἰδήσει, ὅτι μέγα τεμάχιον ψηφοθετήματος τῆς μονῆς Δαφνίου κατέπεσε, τὸ συμβούλιον τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας εἰς ἑκτακτον συνεδρίαν συνελθόν, ἀπεφάσισεν, ὅπως οἱ ἐκ τῶν συμβούλων κκ. Γ. Βροῦτος, γλύπτης καὶ καθηγητῆς τοῦ Πολυτεχνείου, Γ. Ζέζος, ἀρχιτέκτων, καὶ ὁ ἑφορος τοῦ Χριστιανικοῦ Μουσείου, κ. Γ. Λαμπάκης μεταδώσιν ἐπὶ τόπου, ἀντιληφθῶσι τῆς γενομένης καταστροφῆς, ἐπιθεωρήσωσι τὴν ἐν γένει τοῦ οἰκοδομήματος κατάστασιν, καὶ γνωματεύσωσι τίνα τὰ ληπτέα πρὸς διάσωσιν τῶν διὰ τε τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ τὰ λαμπρά αὐτοῦ ψηφοθετήματα πολυτίμου τούτου χριστιανικοῦ οἰκοδομήματος. Τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ ἀκριβοῦς ἐξετάσεως τοῦ οἰκοδομήματος ἐπὶ τόπου γενομένης, ἡ Ἐπιτροπὴ ἀπέβαλε διὰ τοῦ Προέδρου τὴν ἐπομένην ἔχθου εἰς τὸ Συμβούλιον καὶ εἰς πάντα τὰ μέλη τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας].

«Κύριε Πρόεδρε,

«Αἱ κατὰ τοὺς παρελθόντας μῆνας τοῦ χειμῶνος εἰς τε τὸ οἰκοδόμημα καὶ εἰς τὰ ψηφοθετήματα τῆς μονῆς Δαφνίου ἐπελθοῦσαι βλάβαι· εἰσὶ δυστυχῶς δειναὶ καὶ πρ' ἐλπίδα μεγάλαι· γοργῶ τῷ βήματι ὁδηγοῦσιν τὸ ὅλον οἰκοδόμημα εἰς τὴν παντελεῖ αὐτοῦ καταστροφὴν καὶ ἀφάνειαν.

«Ἐν τῷ ἱερῷ, μέγα μέρος λαμπροῦ καταχρύσου ψηφοθετήματος κατέπεσεν· ὠρισμένως δὲ κατέπεσε τὸ ἄνω μέρος τῆς περιφήμου τοῦ Δαφνίου Πλατυτέρας, τὰ ὑπεράνω τῆς ταινίας τοῦ τόξου γράμματα, μέγα μέρος καταχρύσου ψηφοθετήματος ἐκατέρωθι τῆς Πλατυτέρας ὑπάρχοντος καὶ ἕτερον ὅμοιον τοῦ ὑπεράνω τῆς ἀγίας τραπέζης σταυροβολίου. Ὡσαύτως μέγα τεμάχιον καταχρύσου ψηφοθετήματος ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ, ἐν τῷ αὐτῷ μέρει τοῦ ἱεροῦ ὑπάρχοντος, ἂν μὴ ἤδη κατέπεσε, μετ' οὐ πολὺ βεβαίως πίπτει.

«Αὗται εἰσὶν αἱ τελευταῖαι καὶ ἐπαισθηταὶ βλάβαι, αἱ ἐπελθοῦσαι εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ ψηφοθέτημα.

«Τὰ εἰς τὸ ὅλον δὲ οἰκοδόμημα ἐπελθόντα ῥήγματα καὶ αἱ διάφοροι βλάβαι ὡσαύτως δὲν εἶναι μικραί, οὐδ' ἄνευ φόβου ταχίστης καταστροφῆς. Ὡρισμένως ἡ κόγχη τοῦ ἱεροῦ ἄνω, ἔνθα ποτὲ εἰκονίζετο ἡ λαμπρὰ Πλατυτέρα ἑσωτερικῶς διερράγη, ἀκριβῶς εἰς τὸ μέσον, ἐξωτερικῶς δὲ ἀπεχωρίσθη τοῦ λοιποῦ οἰκοδομήματος διὰ μεγάλου καὶ ἐπικινδύνου ῥήματος, ἀπειλοῦσα ταχίστην πτώσιν. Τὸ ὑπεράνω τῆς ἀγίας τραπέζης σταυροθόλιον διερράγη λίαν ἐπικινδύνως, ὡσαύτως ὁ μέγας θόλος (τροῦλλος) καὶ τὸ ἐπὶ τῆς ἀρκτικῆς τοῦ ναοῦ πλευρᾶς φραγγικὸν κωδωνοστάσιον, οὗτινος διερράγησαν καὶ κατέπεσαν αἱ κλεῖδες τοῦ μεγάλου τόξου, ἐφ' οὗ βαρὺς τετραγωνικὸς ὄγκος τοῦ κωδωνοστασίου ἐδράζεται. Ὡσαύτως εἰς διάφορα μέρη τῶν τοίχων ἐγεννήθησαν μικρότερα μὲν ἱκανὰ ὁμῶς ῥήγματα, συντελέσαντα εἰς τὴν γενικὴν τοῦ οἰκοδομήματος ἐξασθένησιν καὶ χαλάρωσιν. Ὁ ναός, καθ' ὅλον τὸν παρελθόντα χειμῶνα, πανταχόθεν ἦν ἀνοικτὸς εἰς τὰς προσβολὰς τῶν σφοδρῶν ἀνέμων καὶ τῶν ὁμβρίων ὑδάτων. Αἱ θυρίδες τοῦ μεγάλου θόλου, ἐφ' οὗ εἰκονίζεται ἡ κολοσσιαία μορφή τοῦ Παντοκράτορος, εἰσὶν ἄνευ ὑαλοπινάκων, τὰ δὲ ὕδατα τῶν βροχῶν ἀκωλύτως καὶ ἀφθόνως εἰς τὸ ἑσωτερικὸν τοῦ ναοῦ καταρρέοντα, φοβεράν προξενοῦσι ζημίαν εἰς τε τὸ οἰκοδόμημα καὶ εἰς τὸ κατάχρυσον λαμπρὸν ψηφοθέτημα, ὥρισμένως ἐντὸς τῶν ἀνοικτῶν θυρίδων τοῦ τρούλλου. Ἐν τῇ δυτικῇ τοίχῃ τοῦ ναοῦ ὑπάρχει, λαμπρὰ σύνθεσις τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἀκριβῶς δὲ ὑπεράνω καὶ εἰς τὸ μέσον τοῦ λαμπροῦ τούτου ψηφοθετήματος ὑπάρχει ἀνοικτὴ θυρίς, δι' ἧς ὡς ἐξ ὀχέτου ἀκωλύτως τὰ ὕδατα τῶν βροχῶν κατέρχονται, τὴν ἀπὸ χρόνων ἰλὺν αὐτῶν ἐπὶ τῆς παραστάσεως ἐπαφίνοντα· καὶ τὸ μὲν κέντρον τῆς εἰκόνος ταύτης ἐκ τῶν ἀπὸ πολλῶν χρόνων εἰσρεόντων ὑδάτων ἀσ-

πλάγχυνος κατεστράφη, βναύσως δ' ἐπεχρίσθη, τὰ ἄκρα δὲ μόνον τῆς παραστάσεως πρόκεινται εἰς διάσωσιν, ἐν οἷς ἐσώθησαν λαμπραὶ μωσαϊκῆς τέχνης κεφαλαί, οἷα ἡ τῆς Θεοτόκου καὶ τινων Ἀποστόλων, τὴν νεκρικὴν κλίνην τῆς Θεοτόκου περικυκλούντων. Ἐν συνόλῳ ἡ κατάστασις τοῦ μοναδικοῦ τούτου ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τέχνης μωσαϊκοῦ καλλιτεχνικοῦ ἀριστουργήματος εἶναι οἰκτρά, λύπην καὶ βαρυθυμίαν ταῖς ψυχαῖς τῶν τὴν ἀξίαν τοῦ ναοῦ τούτου ἐννοούντων ἐμβάλλουσα.

«Ναὸς τοιαύτης ἀρχιτεκτονικῆς ἀξίας, τοιαῦτα ἀμίμητα ἔργα τέχνης ἐν ἑαυτῷ περιέχων, ὥραν περίπου μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν ἀπέχων, κατεδικάσθη οὕτως εἰς καταστροφὴν καὶ ἀπώλειαν. Πρὸ τῆς πτώσεως τῶν ὑπεράνω τῆς Πλατυτέρας γραμμάτων, ἐφρόντισέ τις ἄρά γε τῶν ἀρμοδίων, ὅπως ἀντιγράφῃ ταῦτα καὶ οὕτω διασώσῃ ταῖς ἐπερχομέναις γενεαῖς τι ἂν ἐπὶ τῆς μεγαλοπρεποῦς ἐκείνης καταχρύσου ἀψίδος ἐπεγέγραπτο; Μεγάλῃ δ' ἀληθῶς χάρις καὶ εὐγνωμοσύνη ὑπὸ σύμπαντος τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου θὰ ὠφείλετο εἰς ἐκεῖνον, ὅστις ἡδύνατο, σήμερον, ἐν πανομοιότητι ἀντιγραφῇ, νὰ δείξῃ ἡμῖν τίς ἦν ἡ διὰ παντὸς ἀπολεσθεῖσα αὕτη τῆς Πλατυτέρας παράστασις. Δυστυχῶς ἡ αὕτη τύχη ἀναμένει τὰ λοιπὰ ὅπως δῆποτε διασωθέντα ψηφοθετήματα.

«Ἡ Ἐπιτροπεΐα δὲν περιωρίσθη μόνον νὰ ἐξετάσῃ τὴν παροῦσαν τοῦ ναοῦ κατάστασιν καὶ νὰ ὑποδείξῃ τὰ πρὸς διάσωσιν μέσα, ἀλλ' αὕτη λαβοῦσα ὑπ' ὄψει πάντα περίπου τὰ φημιζόμενα ψηφοθετήματα συγχρόνων ναῶν τῆς Δύσεως, οἷα τοῦ S. Marco τῆς Βενετίας, τῶν ἐν Πανόρμῳ τῆς Σικελίας περιφήμων ναῶν τῆς Martoranas (πάλαι Santa Maria dell' Anciraglio, 1132) τῆς Καπέλλας Παλατίνας (Cappella Palatina 1142 — 1143), τῶν μητροπόλεων

τοῦ Monreale (1189), τῆς Cefalù (1148), τῆς Μεσσήνης (1330) καὶ συγκρίνασα ταῦτα πρὸς τὰ τοῦ Δαφνίου, εὔρε ταῦτα ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ ὑπέρτερα, λαμπρότερα καὶ ἐξοχώτερα κατὰ τε τὸ σχέδιον, τὴν σύνθεσιν καὶ τὴν ἐκτέλεισιν. Μάτην ἐν τοῖς σχεδιογραφήμασι καὶ τοῖς ἀποτυπώμασι τῶν διαφόρων ψηφοθετημάτων τῆς Δύτεως ἀναζητοῦμεν τοιαύτας παραστάσεις, οἷας τὸ σεμνὸν τοῦτο οἰκοδόμημα τοῦ Δαφνίου περιέχει, μάτην ἀναζητοῦμεν ἐν ψηφοθετήμασι τῆς Δύσεως παράστασιν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, οἷαν ἐν τοῖς ψηφοθετήμασι τοῦ Δαφνίου βλέπομεν. Ἡ ἐν Δαφνίῳ ἀμίμητος καὶ λαμπρὰ πτυχολογία τοῦ τὴν Παρθένον εὐαγγελιζομένου Ἀγγέλου, ἡ ἀπὸ μεγάλης ποιήσεως στιγμιαία αὐτοῦ στάσις, τὸ σεμνὸν τῆς Θεοτόκου παράστημα, ἡ ἐλευθερία τῶν περὶ τὰ σώματα γραμμῶν, ἡ λαμπρὰ καὶ ἀρμονικὴ ἀντίθεσις τῶν λευκοῦ χρώματος ψηφίδων τοῦ Ἀγγέλου πρὸς τὰς κυανᾶς τῆς Θεοτόκου, καθιστῶσι τὴν παράστασιν ταύτην, βεβαίως διὰ τὴν ἐποχὴν καὶ τὸ εἶδος τῆς τέχνης **μοναδικὴν** ἐν τῷ κόσμῳ. Ὡσαύτως ἡ σύνθεσις τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἡ λαμπρὰ κλίσις τῆς κεφαλῆς τῆς Θεοτόκου ἐν τῇ παραστάσει τῆς Κοιμήσεως, ἡ ἀμίμητος στάσις καὶ ἡ πτυχολογία Ἰωάννου τοῦ Ἀποστόλου ὑπὸ τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου, καὶ ἕτεραι τινες περὶ τὸ τύμπανον τοῦ τρούλλου κεφαλαί τῶν Προφητῶν, εἰσὶ τῇ ἀληθείᾳ πρόσωπα τέχνης τῶν ἀρίστων Ἑλλήνων ψηφοθετῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἡ σπουδὴ τῶν μονογραφιῶν τῆς μονῆς Δαφνίου εἶναι ὁ ἄριστος συγχρύνων ὁδηγὸς τοῦ ἐπιστήμονος, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι τῆς βυζαντιακῆς τέχνης ζωγράφοι τὰ πάντα, στάσιν, θέσιν, πτυχολογίαν ἠρύοντο ἐκ τῆς ἐγκρίτου τέχνης τῶν ἀρχαίων ἀγαλμάτων! Τοιαύτη ἡ τοῦ πολυτίμου τούτου ναοῦ κατάστασις καὶ τηλικαύτῃ ἡ τῶν ἐν αὐτῷ ψηφοθετημάτων ἀξία.

«Μεθ' ἱκανὴν δὲ καὶ ὥριμον περὶ τῆς διασώσεως τοῦ πολιοῦ ναοῦ τούτου σκέψιν, ἡ Ἐπιτροπεία ὡς πρώτης καὶ ἀναποφεύκτου ἀνάγκης μέτρα ἐγνωμάτωσε τὰ ἑξῆς·

«Α') ἐξωτερικῶς· 1) τὴν παρεμπόδισιν τῆς συρροῆς τῶν ὑδάτων· 2) τὴν πλήρωσιν τῶν διαφόρων ρηγμάτων τῶν τοίχων· 3) τὴν κατεδάφισιν τοῦ κωδωνοστασίου, ἂν ἡ συντήρησις τοῦ ἀποβῇ ἀδύνατος· 4) νὰ φραχθῶσι διὰ μυνίου οἱ ἄρμοι τοῦ ἐξώστου, ὅστις συγχρόνως εἶναι καὶ στέγη τοῦ νάρθηκος τοῦ ναοῦ· 5) νὰ τεθῶσιν ὑαλοπίνακες εἰς τὰς τέως ἀνοικτάς θυρίδας· 6) ν' ἀνανεωθῶσιν οἱ κακῶς ἔχοντες κέραμοι τῆς στέγης τοῦ ἱεροῦ βήματος· 7) ν' ἀφαιρεθῶσι τὰ ἐπὶ τῆς στέγης καὶ ἰδίως τὰ ἐπὶ τοῦ τρούλλου χόρτα, πληρουμένων τῶν τῆς στέγης ρηγμάτων δι' ἀμμοκονιάματος· καὶ 8) μετὰ πολλῆς προσοχῆς νὰ ἐπιδιορθωθῇ ὁ ἀπὸ τοῦ λοιποῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας ἀποχωρισθεὶς μύαξ τοῦ ἱεροῦ.

«Β') ἐσωτερικῶς· 1) πρὸς τὸ παρὸν ἢ διὰ γύψου στερεοποιήσεις καὶ σύνδεσις τῶν ἀποτοιχισθέντων ψηφοθετημάτων μετὰ τῶν τοίχων ὑπὸ ἐπιτηδείου τεχνίτου καὶ τῇ ἐπιβλέψει καταλλήλου καλλιτέχνου· 2) ἡ ἐπικόλλησις διαφανοῦς χαρτοῦ ἐπὶ τῶν παραστάσεων ἐκείνων, ὅσων αἱ ψηφίδες κατὰ μικρὸν καταπίπτουσι· 3) πρὸς πρόληψιν παντὸς νέου δυσαρέστου, ἡ πιστὴ ἀντιγραφὴ ὅλων τῶν μωσαϊκῶν παραστάσεων, αἵτινες δὲν εἶναι πλέον πολλαί· καὶ 4) ἡ ἐκ Σικελίας ταχίστη πρόσκλησις τῶν δεινῶν περὶ τὴν βυζαντικὴν μουσειογραφίαν ψηφοθετῶν ἀδελφῶν Bonanno, πρὸς ἐπιστημονικὴν καὶ διαρκῆ στερεοποίησιν τῶν εἰς τὴν ταχίστην αὐτῶν καταστροφὴν βαινόντων ψηφοθετημάτων.

«Τὴν παροῦσαν ἔχθεσιν ἐγχειρίζουσα ὑμῖν ἡ Ἐπιτροπεία, κύριε πρόεδρε, εὐχεται ὅπως ἐννοηθῇ ἐπὶ τέλους ἡ πολύτι-

μος ἀξία τοῦ μετχιωνικοῦ χριστιανικοῦ τούτου οἰκοδομήματος καὶ ἐξευρεθῶσιν οἱ πόροι πρὸς διάσωσιν τούτου.

Ἡ Ἐπιτροπὴ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΡΟΥΤΟΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΖΕΖΟΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΛΑΜΠΑΚΗΣ

[Ἡ Ἐταιρεία τὴν ἔχουσιν τῆς Ἐπιτροπῆς περὶ τῆς μονῆς Δαφνίου μετ' ἀναφορᾶς ἐπέμφε πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργεῖον, ὃ ἀπήντησεν ἀμέσως διὰ τοῦ κατωτέρω ἐγγράφου].

Ἐν Ἀθήναις τῇ 12 Ἰουλίου 1885.

Ἀριθ. Πρωτ. 7049

Διεκπ. 5548

Πρὸς τὸν κ. Πρόεδρον «τῆς Χριστ. Ἀρχαιολ. Ἐταιρείας»

Ἀπαντῶντες εἰς τὴν ἀπὸ 12 Ἰουνίου ἐνεστῶτος ἔτους ὑπ' ἀριθ. 35 ὑμετέραν ἀναφορὰν πρὸς τὴν Γενικὴν Ἐφορείαν τῶν Ἀρχαιοτήτων, γνωστοποιοῦμεν ὑμῖν, ὅτι ὡς πρὸς μὲν τὴν μονὴν Δαφνίου θέλομεν λάβει τὰ κατάλληλα μέτρα πρὸς συντήρησιν τῶν ἐν αὐτῇ Χριστιανικῶν Ἀρχαιοτήτων, ὡς πρὸς δὲ τὴν ζητουμένην παραχώρησιν αἰθούσης τῇ ὑμετέρᾳ Ἐταιρείᾳ, ἵνα χρησιμεύσῃ αὐτῇ ὡς Μουσεῖον, προθύμως θὰ παράσχωμεν ὑμῖν τοιαύτην, ἀλλ' ἐν τῷ οἰκοδομήματι τοῦ καθ' ἡμᾶς ὑπουργείου οὐδεμία ὑπάρχει διαθέσιμος. Ἐν τῷ Δ'. ἀστυνομικῷ τμήματι ἔχει ἀγοράσει τὸ δημόσιον ἕνεκα ἀρχαιολογικῶν λόγων πολλὰς οἰκίας. Ἄν δέ τις τούτων εἶναι κατάλληλος διὰ τὴν ἡμετέραν συλλογὴν, προθύμως θέλομεν παραχωρήσει ὑμῖν ἐν αὐτῇ τὸν πρὸς τοῦτο ἀναγκαιοῦντα χῶρον ἐπὶ τῇ ὑμετέρᾳ αἰτήσει.

Ὁ ὑπουργός
Α. ΖΥΓΟΜΑΛΑΣ